

Sapnai

Mano vaikystės draugo dėdė, kai dar buvo mažas ir gyveno nedideliame Suvalkijos kaimelyje, naktimis kartais atsikeldavo iš lovos ir dar miegodamas bei nesuprasdamas, kad reikia apsirengti, pasiėmęs slides (sako, dažniausiai jis per miegus vaikščiodavęs žiemą) pusnuogis eidavo laukan ir čiuoždavo tomis slidėmis baisiai skubėdamas, kad iš paskos išlėkę išsigandę namiškiai jo nepažadintų.

O gal skubėdavo dėl visai kitokių priežasčių, kurias supranta tik miegantys.

Pagaliau gal buvo ne visai taip, kaip čia parašiau, nes aš dabar irgi rašau tarsi kokio sapno atsiminimą. Sapno, kurio nesapnavau, kurį gyvenau, galėčiau sakyti, realybėje. Viskas buvo taip seniai, – tie pasakojimai iš vaikystės apie draugo dėdės vaikystę man, vaikui, (ar aš kada buvau vaikas? ar dar tai atsimenu? ar suprantu, kas tai yra?) – iš kažkokio nesuvalkiškio, sapninio pasaulio.

Atrodo, dar buvo pasakota, kad tas dėdė karo metais (tada jis buvo gal trejų ar ketverių metų berniukas) žaidė kažkur prie trobos su smėliu ir kaip tik atvažiavo sovietų kareiviai

sunkvežimiu, kažko berniuko paklausė rusiškai, tai tas nieko nesuprasdamas kareiviui ir atsakęs:

– Duok, kulę tau apmyšiu.

Tai reiškia: nelįsk, čia mano plecius, mano smėlis, mano gyvenimas, mano sapnai ir mano reikalas.

Mano močiutė irgi kartais per miegus vaikščiodavo. Jau nystėje. Kai dar nebuvo gimęs.

Mama yra pasakojusi, kaip kur nors svetimoj troboj atsikelia naktį močiutė neatsiburdama, pasiima pagalvę ir eina pro duris rėkdama:

– Gaisras, degam!

Ojojoi, kokį sujudimą sukeldavo tie jos žodžiai. Gaisro bijo visi.

– Tik aš, – sakydavo mama, – žinodavau, kad jokio čia gaisro nėra, tai paimdavau pagalvę, padėdavau atgal ir liepdavau gultis toliau miegoti.

Ir močiutė miegodavo toliau.

O sapnai?

Įdomu, ką sapnuodavo mano močiutė, promočiutė. Močiutė yra pasakojusi savo sapnų, bet jų neprisimenu. Prisimenu porą mamos sapnų. Jau sirgo vėžiu, sveiko, o paskui vėl susirgo, tai pasakojo sapnavusi liūdną sapną: sėdime autobuse – mama, jos brolis, brolio žmona, Ramunė, aš ir dar kažkokie nepažįstami žmonės, o autobusas veža visus mus mirti. Taip liūdna, negera. Važiuojam važiuojam, paskui kažkaip mamai ateina mintis – o kodėl gi čia dabar turėtume visi mirti. Jums taigi nereikia mirti, sako mama per sapną mums ir dar kažkokiems nepažįstamiems keleiviams, – kai autobusas

sustos, tai ir eikit atgal, ko dabar jums mirti. Kai autobusas sustoja, visi taip ir padarom. Labai liūdna, sakė mama, sapne buvo žiūrėti į jus nueinančius, bet brolis liko su ja. Ji sako broliui, eik ir tu, ko stovi, bet jis niekur neina. Mama eina prie tokios didelės uolos, nuo kurios žemyn pakabintos kopėčios, lipa ant tų kopėčių ir ima leistis žemyn. Brolis lieka viršuje ant kalno. Ir tada, sako mama pasakodama man savo sapną, tada aš pradėjau galvoti, o kodėl gi ir aš turėčiau leistis tomis kopėčiomis, o kodėl aš negalėčiau pabėgti, ir ėmiau rėkti toli aukštai pasilikusiam broliui, kad taigi nereikia ir man pačiai čia leistis, duok ranką, broli, padėk išlipti.

– Brolis paskutinis ją paleido, – sakė man Ramunė per mamos laidotuves.

Mama niekaip nepasidavė, kovojo su liga iki galo. Gal tik porą savaitių iki mirties jau susitaikė, kad kitaip nebus. Atvažiavo jos bendradarbė iš Lazdijų, tada dar buvo mama namuose pas mus, Vilniuje, bet jau pamažu nyko jos rijimo refleksas ir ji nebegalėjo nuryti maisto, springdavo, liesėjo akyse. Matyt, daugiau nebesusitiksime, linkėjo atsisveikindamos (išlipdamos iš autobuso) Ramunei mamos draugės, taip, mes viską suprantame. O mes dar ne visai supratom. Tarsi kokia migla ant proto buvo užleista. Antra buvo Ramunė. Tikriausiai todėl, kad su mano mama ji daugiausia praleisdavo laiko. Geriausiai matė visus pokyčius. Rengdavo mamą, sodindavo į vežimėlį, veždavo švitinti.

Po pirmo galvos švitinimo mama nustojo kalbėti. Nakvojau su ja lignoninėje. Dieną – Ramunė, naktį – aš. Mačiau, kokia ji nusilpusi. Dar prieš savaitę, kai mama buvo Vilkpėdės

slaugos ligoninėj, vieną naktį pati paskambino ir paprašė atvažiuoti.

– Jau mirštu, – sakė.

Visą naktį sėdėjau prie jos lovos ir žiūrėjau, kaip ji raitosi iš skausmo ir niekaip negali numirti. Kaip sunku yra žmogui numirti. Mačiau, kad ji dar per daug stipri. O po savaitės, jau onkologijos ligoninėj, ji nebesiraitė, gulėjo dusdama, nebegalėdama pasijudinti ir nieko pasakyti. Paleidau ją.

Autobusas važiavo toliau.

Mamos brolis vedė visokius gydytojus. Darė viską, kas tik įmanoma. Galiausiai gydytoja Kristina, kuri švitino mamai galvą ir kuri pati ką tik buvo palaidojusi savo mamą, vieną vakarą, susitarusi su Ramune, susikvietė mus visus – Ramunę, mane, brolių – ir pasakė:

– Žmonės, ką darot, baikit. Leiskit moteriai numirt.

Tada brolis liko vienas ant kalno. Paskutinis, kuris susitaikė. Ne, jis niekada nesusitaikė. Jis pats panašiausias į mano mamą, į savo seserį.

Po poros dienų mama mirė.

Prisimenu dar porą mamos sapnų.

Vieną sapnavo dar prieš visas ligas. Bus man blogai, kartą pasakė mama, mirsiu. Sapnavau, kad daro man didžiulę pilvo operaciją ir kad močiutė (mano promočiutė) sako, – ateik, vaikeli. Greit paskui ir susirgo.

Bet buvo ir viltingesnis sapnas. Jau ligos pradžioje. Mama pasakojo sapnavusi palaukę. Žalia, gražu aplinkui. Ji stovinti laukymėje šalia miško, o iš miško pro tokius krūmus išeinanti jos mama. Ilgais plaukais, žila, lyg norinti apsikabinti mano

mama. Mama truputį išsigąsta, bet močiutė lyg ir sako, nebijok, aš už tave numirsiu, ir tada mama mato save tarsi iš šalies, sako, žiūriu, esu su tokiais ilgais žilais plaukais, tokia sena, gal ir mirštanti, bet matai, Gintarai, gal aš sulauksiu senatvės, mačiau save seną.

O aš savo mamos senos nemačiau. Numirė dar gana jauna. Vis jaudinosi, kad mokiniai mokykloje nebesirenka vokiečių kalbos. Nebebus pamokų – nebebus darbo, sakydavo. Laiku mirei, pasakytų jai tas berniukas, užkalbintas rusų kareivių, mėgstantis neatsibudęs čiuožti slidėmis, nespėjo niekas atimti tavo pamokų.

Bet dabar ne apie tai. Dabar apie jaunystę dar norėjau pasakyti.

– Kiek tavo mamai buvo metų, kai mirė, – klausia vienas kolega, jau pensinio amžiaus.

– Penkiasdešimt šešeri, – atsakau jam.

– Oi, tai dar labai jauna, pats gyvenimas, – nusistebi jis.

Oi, tai dar labai jauna, girdžiu iš įvairių pažįstamų. Oi, tai dar labai jauna, galvoju žiūrėdamas į savo eilėraščių knygos „Jonas Krikštytojas“ atvartą, kur parašyta: „Alytės Bleizgienės (1952–2008) atminimui.“ Šypteliu. Prisimenu, kai tau, mama, buvo trisdešimt (man tada buvo septyneri), kažkaip trisdešimtmečiai man su jaunumu nesiasocijavo. Gal apskritai dar nebuvo mano patirtyje sąvokos „jaunystė“. O penkiasdešimtmečiai – tuo metu mano močiučių ir senelių amžiaus. Taip. Dabar penkiasdešimtmečiai man irgi atrodo jauni.

Pasikeitė pasaulis, kol gyvenau. Kol mes gyvenome. Kol ilgai ir kantriai, nesugrąžinamai išeidinėjome iš šito pasaulio.

– Taip, labai jauna mirė, – sakau Mykolui Dimšai, gyvenančiam savo devyniasdešimt ketvirtuosius metus.

Aš tave ir sapnuoju, mama, jauną. Maždaug trisdešimt penkerių. Maždaug mano paties amžiaus. Po kokių dešimties metų gal irgi sapnuosiu jauną, panašaus amžiaus kaip aš, vadinasi, atitinkamai dešimčia metų vyresnę, o jeigu gyvensiu ilgiau, negu tu gyvenai, tai sapnuosiu, kad esi mano dukra. Kad buvai mano dukra. Žinau, kad susimaišys tie giminystės ryšiai, nes jau ir dabar man sunku suprasti, kad turėjau mamą. Būtent mamą. Tik mamą? Daugiau negu mamą? Kas tai yra? Ta besąlygiška meilė savo vaikams. Be jokių reikalavimų, be nieko, nepaisant nieko. Nepaisant vėžio ir artėjančios mirties. Niekas taip nemyli.

Likau kaip koks vilkas po tavo mirties. Kažkoks laukinis. Labai stiprus. Taip. Turiu pripažinti, kad apėmė didžiulės jėgos, nes aš dabar esu galutinis taškas. Nebeturiu į ką atsiremti. Dabar remiasi į mane.

„Aš kaip vilkas užspeistas dairaus“ – eilutė iš Jono Strielkūno eilėraščio apie motinos laidotuves. Tiksliau nepasakysi. Vilkas, ir tuo patenkintas. Ir kitaip jau nebus – –

Tavo liga ir mirtis, mama, mane išgarsino. Čia tas žodis „išgarsino“ ne visai tinka, bet yra labai panašu. Per įvairius mano paskutinių knygų pristatymus sulaukiu daug dėmesio ir „komplimentų“, kad „šitai parašiau apie mamą“. Man belieka tik šypsotis, nes geriau būtų buvę viso šito neparašyti. Būtų buvę geriau gyventi. Gyvenimas yra geriau už knygas. Už tūkstantį gražiausių knygų. Tavo gyvenimas pagimdė mane. Tavo mirtis pagimdė mane kaip menininką?

Skaudesnės šypsenos nebūna. Ar aš nesu per žiaurus, kartais viską per daug detaliai apie tavo gyvenimą ir mirtį rašydamas? O gyvenimas mums ar nėra per žiaurus? Kaip banalu yra šitaip klausti. Bet tada viskas yra banalu – ir klausti, ir mirti, ir gyventi. Mes turime teisę liudyti apie save. Negirdžiu, ką jie sako. Užsimaukšlinu akinius ant nosies ir žiūriu į tokią ilgą ilgą, kruviną tunelį. Žiūriu ir šypsaisi, – nes visiems mums reikės per tą tunelį pereiti.

Mirtis dabar yra didelis žaislas mano gyvenime. Žaislas, ir nieko daugiau. Menkysta. Šūdniekis. Tai, kas mažiausiai gąsdina. Atsimenu, kai kartą sėdėjome onkologijos ligoninėje prie gydytojos kabineto. Buvo daug laukiančiųjų. Ilga eilė. Tu tada pati jau vos bepaeidavai, aplink sėdėjo panašūs į tave. Paskutinės stadijos, gyvenantys iš dovanoto, pridėtinio laiko. Tokių jau nebegydo. Visi sėdėjom ir juokėmės, nes tau ir dar dviem vyrams kūnus šiaušė tokie skausmai, kad jau nebebuvo kur dėtis, o vaistai irgi nepadėjo. Tada į šį laukiančiųjų koridorių įėjo gražiai apsirengusi jauna moteris su sergančia savo mama. Jos mamai pasidarė bloga, ji krito be sąmonės ant grindų. Gražioji jos duktė ėmė klykti, šaukti gydytojus, o mes visi ten sėdėjusieji, atsiprašau, mama, kad išduodu šią paslaptį, staiga, gal net mums patiems netikėtai, prapliupome juoktis.

Juokėmės iš pasipuošusios naujokės. Mes visi ten jau buvome mirę. Gydytojai ir vaistai, pasaulis jau kuris laikas buvo mūsų išsižadėję, o mes piktybiškai vis dar gyvenome. Ir štai pasirodė dvi naujokės. Dvi gyvuolės. Naivuolės, kurios dar turėjo kvailą įsitikinimą, kad puls čia staiga kažkas

jų gelbėti. Kad įmanoma gelbėti. Mes jau buvome išėję iš tokio tikėjimo. Labai užsigrūdinom per visą tą ilgą ligų reikalą, supratome, kad niekas negali padėti – arba gyveni, žmogau, arba miršti. Ir viena, ir kita yra visai nebaisu. Nėra baisių dalykų šitame pasaulyje.

Tik sapnuose dar kartais prisimenu, kas yra baimė.

2010 X